

O'ZBEKISTONNING GO'ZALLIGINI AKS ETTIRUVCHI MO'YQALAM USTASI

Nabiyeva Sevinch Farxodovna

Qarshi davlat universiteti Sanatshunoslik fakulteti 3-bosqich talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18352431>

Annotatsiya. Ushbu maqolada XX asr boshlarida O'zbekiston tasviriy san'ati rivojiga katta hissa qo'shgan mashhur rus rassomi Pavel Petrovich Benkovning hayoti va ijodiy faoliyati ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Rassomning san'atga kirib kelish yo'li, Qozon rassomchilik maktabida olgan ta'limi va shakllangan ijodiy qarashlari yoritiladi. Ayniqsa, Benkovning O'zbekiston hududiga, xususan Samarqand va Buxoro shaharlariga kelishi uning ijodida yangi bosqichni boshlab bergani asoslab beriladi. Maqolada Benkov asarlarida o'zbek xalqining kundalik hayoti, milliy urf-odatlar, sharqona me'morchilik va tabiat manzaralarining realizm va impressionizm uyg'unligida aks ettirilgani tahlil qilinadi. Rassomning portret va landshaft janrlaridagi ishlari orqali O'rta Osiyo muhitini badiiy ifodalashdagi mahorati ochib beriladi. Shuningdek, uning pedagogik faoliyati, o'zbek rassomlik maktabining shakllanishiga qo'shgan hissasi va shogirdlari orqali Benkov an'alarining davom etgani ilmiy dalillar asosida ko'rsatib beriladi. Maqola xulosasida Pavel Benkov ijodiy merosining O'zbekiston madaniy hayotidagi o'rni, bugungi zamonaviy san'at uchun ahamiyati va uning asarlarining milliy madaniy meros sifatida saqlanib kelayotganligi alohida ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: Pavel Petrovich Benkov, O'zbekiston tasviriy san'ati, rus rassomlari, realizm, impressionizm, Samarqand va Buxoro manzaralari, Qozon rassomchilik maktabi, Benkov maktabi, o'zbek milliy madaniyati, portret san'ati, landshaft janri, O'rta Osiyo arxitekturas, rassomlik pedagogikasi.

Abstract. This article provides a comprehensive analysis of the life and creative activity of the renowned Russian painter Pavel Petrovich Benkov, who made a significant contribution to the development of Uzbek fine arts in the early twentieth century. The study examines Benkov's artistic education at the Kazan Art School and the formation of his creative worldview. Particular attention is paid to the period of his work in Uzbekistan, especially in Samarkand and Bukhara, which marked a new stage in his artistic career. The article analyzes how Benkov's works reflect the everyday life, national traditions, Eastern architecture, and landscapes of Central Asia through a synthesis of realism and impressionism. His mastery in portrait and landscape painting is highlighted as an important factor in shaping the visual image of the region. In addition, the study explores Benkov's pedagogical activity, his role in the formation of the Uzbek school of painting, and the continuation of his artistic traditions through his students. The conclusion emphasizes the importance of Pavel Benkov's creative heritage in Uzbekistan's cultural history and its lasting value as part of the national artistic legacy.

Keywords: Pavel Petrovich Benkov, Uzbek fine arts, Russian painters, realism, impressionism, Samarkand and Bukhara landscapes, Kazan Art School, Benkov school, Uzbek national culture, portrait painting, landscape art, Central Asian architecture, art pedagogy.

Аннотация. В данной статье проводится всесторонний анализ жизни и творческой деятельности известного русского художника Павла Петровича Бенкова, внесшего значительный вклад в развитие изобразительного искусства Узбекистана в начале XX века. Рассматриваются этапы становления художника, его обучение в Казанской художественной школе и формирование художественного мировоззрения. Особое внимание уделяется узбекскому периоду творчества Бенкова, связанному с Самаркандом и Бухарой, который стал новым этапом в его художественном развитии.

В статье анализируется отражение в произведениях художника повседневной жизни, национальных традиций, восточной архитектуры и природных пейзажей Средней Азии в русле реализма и импрессионизма. Отдельно раскрывается педагогическая деятельность Бенкова, его вклад в формирование узбекской художественной школы и продолжение его традиций учениками. В заключении подчеркивается значение творческого наследия Павла Бенкова в культурной истории Узбекистана и его роль как важной части национального художественного наследия.

Ключевые слова: Павел Петрович Бенков, изобразительное искусство Узбекистана, русские художники, реализм, импрессионизм, пейзажи Самарканда и Бухары, Казанская художественная школа, школа Бенкова, узбекская национальная культура, портретная живопись, пейзаж, архитектура Средней Азии, художественная педагогика.

Kirish

Pavel Benkov o'zining yorqin va unutilmas asarlari bilan mashhur bo'lgan rus rassomi va grafikidir. Uning ijodi realizmdan tortib abstraktsiyaga qadar turli janr va uslublarni qamrab oladi, bu esa uni zamonaviy san'atning eng qiziqarli vakillaridan biriga aylantiradi. Pavel Benkov o'z ijodiy faoliyati bilan O'zbekiston tasviriy san'ati rivojiga katta hissa qo'shgan rassomlardan biridir. Rassomning ijodi O'zbekistonning tarixiy shaharlari, milliy madaniyati va oddiy xalq hayotini tasvirlash orqali mamlakat san'atining xalqaro maydonda tanilishiga yordam bergan. Ushbu maqolada uning hayot yo'li, rassomchilik san'atiga qo'shgan hissasi va merosi haqida so'z yuritamiz.

Asosiy qism

Pavel petrovich Benkov 1879-yil Rossiyaning Qozon shahrida tug'ilgan. Benkovning otasi Pyotr Benkov o'g'lining moddiy tomondan qiynalishini xohlamaydi va yoshlikdan o'g'liga hunar o'rganinishini tavsiya qiladi. Otasi ishxonasi tomonidan boshqa shaharga jo'natiladi.

Benkov Qozon shahrida qoladi, u rassomchilikka bo'lgan qiziqishi tufayli ota-onasidan yashirinchalik hunarmanchilik maktabining o'rniga 1895- yili yangi ochilgan Qozon rassomchilik maktabiga o'qishga kiradi. Bu xabarni eshitgan rassomning oilasi Benkovga xat va pul jo'natmay qo'yadilar.

Ushbu hodisadan so'ng Benkov o'rtog'i bilan rasm va afishalar chizib mustaqil pul ishlashni boshlaydi. Rassomchilik maktabini 1901-yili bitiradi va shu yili Badiiy akademiyaning SanktPeterburg oliy rassomchilik bilim yurtida o'qib kasb-hunar ta'limini olib o'z mahoratini rivojlantirdi. Akademiya stipendiyasi bilan Fransiyaga borib u yerdagi Julyen xususiy maktabida rassomchilikdan saboq oladi. Yevropaning Italiya va Ispaniya kabi davlatlariga sayohat qiladi.

1909 - yilda Badiiy akademiyaning oliy rassomchilik bilim yurtini tugatib Qozonga qaytadi. Qozon rassomchilik maktabida pedagog sifatida ish faoliyatini yuritadi. Bir muddat Qozon shahri teatrida rassomdekorator bo'lib ishlagan, rasm va rasm chizish bo'yicha xususiy darslar bergan. 1911- yilda bir necha bor Italiyaga borgan va u yerda rassomni birinchi jahon urushining boshlanishi kutib olgan. 1910-1920- yillarda Qozon badiiy maktabida N.I.Feshin va P.P.Benkov yetakchi pedagoglar bo'lishgan. Ko'plab o'quvchilarning xotiralariga ko'ra, maktab "Feshintsev" va "Benkovtsevlar"ga bo'lingan. Pavel Benkovning shogirdlari orasida F.Murodov, A.Korobkov, A. Samoylovskiy, P. Speranskiy va boshqalar bor. Qozon inqilobidan oldingi davrda P. P. Benkov lirik landshaft va portret ustasi sifatida namoyon bo'ldi.

Volga, shahar uylari va shahar tashqarisidagi dala hovlilarini chizishni afzal ko'rdi; portretlar uchun modellarni o'ziga yaqin muhitda o'z oilasida, Qozon badiiy maktabi o'quvchilari, aktrisalar, universitet professorlari orasida topdi. Pavel Benkovning O'zbekistonda tasviriy san'atni shakllantirishda qo'shgan hissi. 1922-yilda AHRRGA (revolyutsion Rossiya rassomlari uyushmasi), 1923 yilda TAHRRGA (revolyutsion Rossiya rassomlari tatar assotsiatsiyasi) a'zo bo'ldi. 1928 yilda birinchi marta Buxoroga bordi, Pavel Petrovich Benkov Buxoroda deyarli bir yil davomida yashaydi, bu esa uning ijodiga va badiiy tasavvuriga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Buxoro, boy tarixi va madaniy merosi bilan, rassom uchun ilhom manbai bo'lib xizmat qildi va u bu yerda faol ravishda o'z mahoratini rivojlantirdi.

Bu davrda mamlakatda madaniyat va san'at sohasida katta o'zgarishlar ro'y berayotgan edi. Benkov shahar muhitidan, arxitekturasidan va an'alaridan ilhomlandi, bu esa uning asarlarida aks etgan. 1930- yilda butunlay Qozon shahridan Samarqandga ko'chib o'tadi. 1931-1949 yillarda Samarqand badiiy bilim yurtining yetakchi pedagoglaridan biri bo'ladi. Rassom Samarqandda yashagan chog'ida an'anaviy hayot tarzini aks ettiruvchi kompozitsiyalar chizadi, Kompozitsiyalarda choyxonalar, paxta dalalari, ayollar mehnati, qadimgi masjidlar, ariqli hauzlar o'rin oladi. U hayot tasvirini kuchaytirish uchun inson figuralaridan foydalanadi. U o'zbek gumbazlari, minoralari va liboslarini yaxshi ko'rardi. U bulardan plener uslubidagi impressionizmdagi rangli palitrada foydalangan. Yorqin ranglardan foydalanishiga qaramay, uning san'ati iliq va xotirjam ko'rinadi. Benkovning asarlarida rus akademik va realistik badiiy maktabi tomonidan yaratilgan kompozitsion uyg'unlik, shaklning tuzilishi va tabiiy qarash impressionizm usullari bilan birlashtirilgan. Ikkinchi jahon urushi paytida Samarqandga g'arb mamlakatlaridan rassomchilik instituti evakuatsiya qilinadi va Benkov ular uchun yashash joyi va auditoriyalar, inventar buyumlar topib beradi.

Ko'chib kelgan talabalar tomonidan ko'rgazmalar o'tkazilgan chog'da Pavel Benkov ularning orasidan bir necha kartinalar sotib oladi va judayam muhtoj talabalarga yordam sifatida moddiy yordam beradi. "Benkov umrining so'ngi lahzalarigacha qo'lidan molbertni qo'ymadi" degan rassomning rafiqasi Olga Petrovna. Benkov ko'rgazmalarga qatnashishga harakat qilgan. "Agar ko'rgazmalarga qatnashmay qoysam meni unitishadi" deydi rassom ayoliga. Rassom judayam ko'p shogirdlar yetkazib chiqardan va rang tasvirda yangi tushuncha «Benkov maktabi» paydo bo'ladi. Uning shogirdlari biz "Benkovtsevlarmiz" deb judayam faxirlanib yurishgan.

Rassom bir necha oy davomida kasalxonada va uyda davolanadi. Pavel Petrovich uni davolagan doktorga juda ham minnatdorchilik bildirishni xohlab unga o'zi rasm chizib yangi yilga sovg'a qilib uzotadi. 1949-yil 16- yanvar kuni rassom Samarqandda vafot etadi.

Xulosa

O'rta Osiyoning rang-barang madaniyatiga voqif bo'lgan rassom bu diyorga kelib uning go'zalligini o'z ijodida shunchalik yorqin aks ettirdiki, asarlari O'zbekistonning timsoliga aylandi.

Pavel Benkovning asarlari Rossiya va O'zbekistonning boy xazinasiga aylandi. Uning ijodi o'zbek san'atiga yangi nafas baxshida etdi va bugungi kunda ham san'atkorlarning qalbini larzaga keltirmoqda.

Benkovning san'atga bo'lgan sadoqati va ijodiy izlanishlari natijasida "Benkov maktabi" shakllandi, bu esa uning merosi hali-hanuz san'at ixlosmandlari va yosh rassomlar uchun ilhom manbai bo'lib xizmat qilmoqda. Bugungi kunda ham uning asarlari nafaqat o'zbek san'ati, balki jahon tasviriy san'ati tarixida muhim o'rin egallab kelmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Umarov A. P.P.Benkov- O‘zbekistonning mashhur rassomi //San’at. 1961. №4. B.25-28
2. Шостко Л. Павел Бенков O‘zbekistonda // Muzey dunyosi. 2008. № 11 (255).
3. Apukhtin O. K., Chagin G. V. Samarqand rassomi: hujjatli qissa. Toshkent, 1983.
4. Klyuchevskaya E. P. Qozon badiiy maktabi 1895—1917. SanktPeterburg, 2009.
5. Kornilov P. E. Qozon badiiy maktabi tarixi // Rassom. 1966. № 2. B. 44- 45.
6. XX asrning birinchi yarmida rus san’atida Sharq obrazi // Albom / Muallif-tuzuvchilar: M. Filatova, S. Xromchenko. Moskva, 2015.
7. Nikiforov B. M. Pavel Petrovich Benkov. Moskva, 1967.
8. You tube «Фонд марджани» ko‘rsatuvi “Солнечный Павел Бенков” filmi.
9. Olimov S. S., Mamurova D. I. Information Technology in Education //Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 17-22.